

Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
T.a.v. Staatsecretaris mevrouw S. van Veldhoven - Van der Meer
Postbus 20901
2500 EX DEN HAAG

Afschrift aan Minister C. Schouten, Ministerie LNV, de vaste Tweede Kamercommissie van I&W en de vaste Tweede Kamercommissie van LNV.

Betreft: reactie internetconsultatie voornemen aanscherping emissienormen combiluchtwassers.

Datum: 25 mei 2018

Geachte mevrouw Van Veldhoven-Van der Meer,

Graag bieden wij u namens belangenbehartigers, afvaardiging van agrarische adviesbureaus en vertegenwoordiging uit de klankbordgroep fabrikanten van luchtwassers deze brief aan. Wij vinden dat zorgvuldigheid boven snelheid gaat en hebben grote bedenkingen bij de manier waarop uw Ministerie een conceptbesluit voor een aanpassing van de Regeling geurhinder en veehouderij in consultatie heeft gebracht. De voorgestelde aanpassing waarop wij via dit statement ageren is gericht op het verhogen van de geuremissiefactoren van alle gecombineerde luchtwassersystemen en één biologisch luchtwassersysteem.

Naar onze mening is het prematuur, onzorgvuldig en onevenredig om de geurreductiepercentages van gecombineerde luchtwassersystemen gelijk te stellen aan die van enkelvoudige luchtwassersystemen. Er is geen overleg met de sector gevoerd en Kamervragen (2018Z06929) zijn niet beantwoord. Bovenal zijn de reductiepercentages zoals deze in de bijlage bij de Regeling geurhinder en veehouderij zijn opgenomen, bemeten en goedgekeurd overeenkomstig een door de overheid voorgeschreven protocol. De reductiepercentages zijn dus zorgvuldig vastgesteld. Nu stelt u voor om deze reductiepercentages vergaand te verlagen. Dat doet u op basis van een onderzoek dat is uitgevoerd naar de reductiepercentages van luchtwassersystemen. Aan dat onderzoek kleven echter veel gebreken. Wij zijn van mening dat gecombineerde luchtwassers, mits goed uitgevoerd en onderhouden het rendement kunnen behalen wat ze moeten halen.

Het is daarom prematuur en onzorgvuldig om de geurreductiepercentages van gecombineerde luchtwassersystemen enkel op basis van de thans beschikbare onderzoeken te verlagen, zeker zo vergaand. Dit geldt eens te meer omdat de gevolgen hiervan voor varkenshouders erg groot zijn. Deze gevolgen zijn op dit moment niet te overzien. Daarom is het ook onevenredig om de geurreductiepercentages enkel op basis van deze onderzoeken (dusdanig vergaand) te verlagen.

Daarbij hechten wij eraan om op te merken dat de overheid in het verleden varkenshouders juist uitdrukkelijk heeft gestimuleerd om te investeren in combi-luchtwassers. De overheid is daarvoor zelfs een programma gestart (Programma Gecombineerde Luchtwassers). Een van de doelen van dit programma was om een versnelde inzet van gecombineerde luchtwassers te realiseren.

Nu gooit u – op basis van onderzoeken waaraan de nodige gebreken kleven – de spreekwoordelijke handdoek in de ring. Terwijl uw overheid varkenshouders eerder heeft gestimuleerd om te investeren in dure combi-luchtwassers, schuift u de gevolgen van de wijzigingen volledig af op varkenshouders. Zij zullen door de door u voorgestelde wijzigingen namelijk in een impasse raken. Varkenshouderijen zullen in veel situaties volledig op slot komen te staan. Daar is niemand bij gebaat, ook de omgeving (omwonenden en de natuur) niet. Immers wordt ook verduurzaming op

deze manier tegengegaan. Vooral als varkenshouders in de toekomst hun bedrijf willen veranderen en/of wijzigen of daartoe een vergunning hebben aangevraagd waarop nog niet is beslist, zijn de financiële gevolgen van de door u voorgestelde wijzigingen niet te overzien. Aansprakelijkstellingen van uw overheid door varkenshouders liggen dan ook in de lijn der verwachting.

Mocht de forse aanscherping doorgaan, dan heeft deze grote gevolgen voor de verdere verduurzaming van varkensbedrijven, nu en in de toekomst. Gelet op de enorme impact van de door u voorgestelde wijzigingen hebben wij onze krachten gebundeld.

In Nederland worden ongeveer 1200 gecombineerde luchtwassers toegepast. Varkenshouders willen overlast naar de omgeving zoveel mogelijk voorkomen. Daarom is de afgelopen jaren mede op verzoek van overheden (ondersteund door subsidies) fors geïnvesteerd in combi-luchtwassers. De reductiepercentages zijn vastgesteld door de overheid en de TacRav op basis van metingen van ammoniak en Duitse metingen van geur. Op basis van de emissies zoals vastgesteld via de Regeling geurhinder en veehouderij (Rgv) en de Regeling ammoniak en veehouderij (Rav) hebben varkenshouders geïnvesteerd in gecombineerde luchtwassers. Door het volgen van deze systematiek is de overheid zelf verantwoordelijk voor de problematiek die nu is ontstaan.

Op dit moment staat een groot aantal vergunningaanvragen in de ijskast. Voor varkenshouders die al jaren bezig zijn met hun vergunningsprocedures en hier veel tijd en geld in hebben geïnvesteerd is dit een financiële strop.

Bij de resultaten van de onderzoeken van Wageningen UR die aan de basis van uw besluitvorming liggen, zijn kanttekeningen te plaatsen. Dit onderzoek biedt onvoldoende wetenschappelijk fundament voor een aanscherping van de normen met zulke drastische gevolgen voor de sector. Wij benadrukken dat gecombineerde luchtwassers, mits goed uitgevoerd en onderhouden het rendement kunnen behalen wat ze moeten halen. Dáár ligt dus de oplossing en uitdrukkelijk niet in het verlagen van de geurreductiepercentages. Wij verzoeken u de consultatie aan te houden, nader onderzoek in te stellen en met de sector in overleg te treden.

De insteek van ondergetekende partijen is om een gezamenlijk gedragen plan te maken hoe luchtwassers die hogere rendementen halen, beloond kunnen worden door bijvoorbeeld aanpassing van de BWL beschrijving, het meten van de feitelijke geuruitstoot, de introductie van een proefstalstatus voor geur en een beter werkend certificerend systeem. Wij ondersteunen een (integrale) aanpak van emissies bij de bron. Daarnaast onderschrijven wij het belang van het toepassen van gecombineerde luchtwassystemen voor een duurzame en vitale sector.

Mocht u het huidige voorstel tot aanscherping van de geuremissiefactoren doorzetten en niet met de sector in gesprek treden, dan overwegen wij om juridische stappen te zetten.

Bijgaand treft u een uitgebreide toelichting op onze reactie aan.

Wij zien uw reactie met zeer veel belangstelling tegemoet!

Hoogachtend,

 C.C.E. (Ingrid) Jansen Voorzitter POV	 Chris van der Heijden Directeur	 Kees Janssen Directeur	 Gerrit Oosterhuis, Manager FarmConsult
		 ADVIES MILIEU BOUW	
 ir. Joost (J.P.E) Overbeek Directeur	 ing. R.B.M. (Rob) Aagten Medevenoot	 John Marcellis	 Trienke Elshof, Portefeuillehouder gezonde leefomgeving.
			
 F. Lambert	 Namens Finno + BV mevrouw Ockema		
		 Postbus 7131 5900 AC PANNINGEN Tel. +31 77 309 9500	 www.devrie.com DEVRIE Technical Solutions
 Johan de Vos			
	 	 G. Schilstra Directeur	

Toelichting reactie internetconsultatie voornemen aanscherping geuremissienormen combiluchtwassers

In deze toelichting wordt in deel 1 ingegaan op de achtergronden, de stappen die zijn doorlopen om te komen tot aan het voorstel voor gewijzigde normen in de Regeling geurhinder en veehouderij en Regeling ammoniak en veehouderij welke op 1 mei 2018 in consultatie zijn gebracht. Vervolgens wordt in deel 2 ingegaan op de introductie van combiwassers in Nederland, de stimulering, toelichting op rendementsmetingen en vertaling van Duitse naar Nederlandse normering en omslagpunt in 2010 waarbij de markt voor alle fabrikanten vrij werd gegeven, het systeem van stalbeoordeling en de werkwijze van de Tac Rav/TAP). In deel 3 wordt ingegaan op de mogelijke oorzaken van het niet halen van de rendementen. In deel 4 wordt ingezoomd op de kanttekeningen en vragen die bij de onderzoeksresultaten geplaatst kunnen worden. In deel 5 wordt ingegaan op de gevolgen voor de sector en het aanscherpen van de reductiepercentages en sluiten we in deel 6 af met onze conclusie.

1. ACHTERGRONDEN

In dit deel zijn de stappen omschreven die zijn doorlopen om te komen tot aan het voorstel voor gewijzigde normen in de Regeling geurhinder en veehouderij (Rgv) en Regeling ammoniak en veehouderij (Rav) die op 1 mei via de internetconsultatie zijn gepubliceerd.

1.1 Kamerbrief 3 april 2018

In de brief van de staatssecretaris aan de Tweede Kamer van 3 april 2018 met kenmerk *IENW/BSK-2018/49980*, wordt gesteld dat op basis van het rapport van Wageningen University & Research (WUR) getiteld "Evaluatie geurverwijdering door luchtwassystemen bij stallen", het noodzakelijk is om de geurreductiepercentages van combiluchtwassers in de Rgv aan te passen. De geurreductie van de combiluchtwassers is volgens het onderzoek van de WUR dat aan het rapport ten grondslag ligt, namelijk veel lager dan het wettelijke reductieniveau en vergelijkbaar met de prestaties van enkelvoudige luchtwassers. Voortschrijdend inzicht in de praktijk zou het beeld ondersteunen dat combiluchtwassers voor wat betreft het werkingsprincipe, dit wil zeggen ontwerptechnisch en procesmatig gezien, sterk lijken op enkelvoudige luchtwassers. Op basis hiervan wordt voorgenomen om de geurreductiepercentages van combiluchtwassers zoveel mogelijk gelijk te stellen aan die van enkelvoudige luchtwassers.

Voorts wordt gesteld dat voor bestaande bedrijven met een combiluchtwasser die niet worden gewijzigd, of die een vervangingsinvestering willen doen waarbij de geurbelasting en het aantal dieren van een of meerdere diercategorieën niet toeneemt, er niets verandert. De ondernemer heeft de investering immers gedaan op basis van een door het Rijk erkende techniek en een vergunning die door het bevoegd gezag is afgegeven en mag dus handelen in overeenstemming met die vergunning. Dit geldt ook voor een melding in het kader van het Activiteitenbesluit.

Bij nieuwe bedrijven en uitbreiding van bestaande bedrijven, zowel voor activiteiten waarvoor een vergunning nodig is als waarvoor een melding volstaat, heeft de beschreven aanpassing tot gevolg dat met de lagere geurreductiepercentages moet worden gerekend. Dat geldt ook voor lopende vergunningtrajecten.

1.2 Rapport “Evaluatie geurverwijdering door luchtwassystemen bij stallen”

Uit de eerste fase van het onderzoek (deel 1)¹: bleek dat de geurconcentraties die door het ene lab werden gemeten gemiddeld een factor 4,5 maal zo hoog lagen dan de metingen door het andere lab. De vraag wordt aan de orde gesteld of niet op een andere wijze van geurmeting moet worden overgegaan. In de tweede fase van het onderzoek (deel 2)² is een praktijksteekproef uitgevoerd naar de geur- en ammoniakverwijdering van luchtwassers. Hierbij werden 48 varkensbedrijven met een luchtwasser onaangekondigd bezocht en werd een geur- en een ammoniakmeting uitgevoerd. De steekproef omvatte zowel chemische wassers (16 stuks), combiwassers (29 stuks) als biologische wassers (3 stuks). Uit het onderzoek bleek dat de gemiddelde geur- en ammoniakrendementen bij chemische en biologische luchtwassers dicht in de buurt lagen van de waarden die in de regelgeving worden gehanteerd. Voor de combiwassers bedroeg de gemiddelde geurverwijdering met 40% de helft van het verwachte reductieniveau (81%). Voor indicatieve metingen van ammoniak was het gemiddelde verwachte prestatieniveau met 59% meer dan een kwart lager dan het gemiddelde verwachte prestatieniveau (85%).

1.3 Concept Regeling geurhinder en veehouderij en Regeling ammoniak en veehouderij

Een conceptbesluit voor een aanpassing van de Regeling geurhinder en veehouderij (Rgv) en Regeling ammoniak en veehouderij (Rav) liggen voor ter consultatie van 1 mei tot en met 30 mei³. Zoals in de brief aangegeven zomen wij hier specifiek in op het voornemen om de reductiepercentages van gecombineerde luchtwassystemen in bijlage 1 van de Rgv te verlagen. Hierdoor worden de geuremissiefactoren van alle gecombineerde luchtwassystemen en één biologisch luchtwassysteem verhoogd. Het gaat hierbij om de volgende BWL-nummers: BWL 2006.14, BWL 2006.15, BWL 2007.01, BWL 2007.02, BWL 2009.12, BWL 2010.02, BWL 2011.07, BBLW 2011.08 en BWL 2012.07. Voor het aanpassen van de emissiefactoren in de Rgv worden de bevindingen uit het genoemde onderzoek van Wageningen Livestock Research gevolgd.

Voor biologische combiluchtwassers stelt het Ministerie voor het reductiepercentage te laten dalen van 75 of 85 procent naar 45 procent. Voor een aantal chemische combiluchtwassers wordt het reductiepercentage nog verder verlaagd, namelijk van 70 tot 80 procent naar 30 procent. Omdat voor de geurreductie van het biologisch luchtwassysteem met 70% geurreductie (BWL 2012.07.V4) hetzelfde geldt als voor de gecombineerde luchtwassystemen is ook van dit systeem het rendement aangepast. De wijziging heeft gevolgen voor de diercategorie varkens bij biggen, zeugen, vleesvarkens en dekberen.⁴ Op dit moment staat een groot aantal vergunningaanvragen ‘on hold’. In dit voorstel is géén overgangsrecht opgenomen voor situaties waarin al een omgevingsvergunning milieu is aangevraagd of voor lopende trajecten. Wel wordt overgangsrecht voorgesteld voor veehouderijen die vallen onder het Activiteitenbesluit. Wanneer vóór 1 mei 2018 reeds een aanvang is gemaakt met het oprichten of veranderen van de veehouderij kan tot 1 juli 2019 gerekend worden met de emissiefactor zoals die luidde onmiddellijk voor inwerking treden van de regeling.⁵

2. HISTORIE

De afgelopen decennia zijn er veel maatregelen ontwikkeld om de emissie van onder andere geur, ammoniak en fijnstof van veehouderijen te beperken. Een belangrijke techniek waarmee dit wordt bereikt is de luchtwasser. Een luchtwasser zuivert de lucht die de stallen verlaat. De afgelopen jaren is door varkenshouders zwaar geïnvesteerd in deze techniek.

¹ Evaluatie geurverwijdering door luchtwassystemen bij stallen; Deel 1: Oriënterend onderzoek naar de werking gecombineerde luchtwassers en verschillen tussen geurlaboratoria (Wageningen Livestock Research, 2018).

² Evaluatie geurverwijdering door luchtwassystemen bij stallen; Deel 2: Steekproef rendement luchtwassers in de praktijk (Wageningen Livestock Research, 2018).

³ https://www.internetconsultatie.nl/wijziging_regeling_ammoniak_geurhinder_veehouderij

⁴ Dit geldt ook voor de diercategorie vleeskalveren.

⁵ Artikel 2a Rgv.

2.1 Programma Gecombineerde Luchtwassers (PGL)

Begin 2006 zijn het toenmalige Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en het toenmalige Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer het Programma Gecombineerde Luchtwassers (hierna: PGL) gestart. Doel van het PGL was het realiseren van een versnelde inzet van een nieuwe generatie geïntegreerde technieken, met name gecombineerde luchtwassers, die gericht zijn op een substantiële vermindering van de emissies van fijnstof, ammoniak en geur door de intensieve veehouderij. Het PGL bestond uit vijf doelen, waaronder de volgende:

- het ontwikkelen en toepasbaar maken van gecombineerde luchtwassers voor de praktijk;
- het opzetten van een investeringsregeling waarmee voor veehouders een prikkel ontstaat om een gecombineerde luchtwasser aan te schaffen;
- het verder ontwikkelen van de techniek van de gecombineerde luchtwasser met het oog op verlaging van de kosten, het verbeteren van de milieuprestatie, de controle op de werking en de handhaafbaarheid.

De toenmalige staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu was van mening dat het PGL succesvol is verlopen en daardoor wezenlijk bijdraagt aan de vermindering van de emissies van fijnstof, ammoniak en geur door de veehouderij.⁶

2.2 Uitleg rendementmetingen

In 2006 kwamen de eerste combiluchtwassers in Nederland op de markt. Voor alle wassers zijn de rendementen in regelgeving opgenomen. Voordat een luchtwasser (of een ander huisvestingssysteem) in de regelgeving wordt opgenomen, moet de emissiereducerende werking van het systeem eerst worden aangetoond. Voor zover het betreft het aspect **ammoniak** zijn daarvoor regels opgesteld in (artikel 3 van) de Regeling ammoniak en veehouderij en de Beleidsregels voorlopige emissiefactoren Regeling ammoniak en veehouderij. Die regels komen er in de kern op neer dat eerst bij meerdere stallen metingen moeten worden uitgevoerd overeenkomstig een daartoe vastgesteld protocol⁷, op basis waarvan vervolgens de ammoniakemissiereducerende werking van een nieuw huisvestingssysteem kan worden aangetoond. Alleen als de meetresultaten voldoen aan de daaraan gestelde eisen, kan voor het nieuwe huisvestingssysteem een (definitieve) emissiefactor in de Regeling ammoniak en veehouderij worden opgenomen. Het is mogelijk om bij proefstallen ook geur en fijnstof te meten. Op basis van de metingen wordt een aangepaste emissiefactor toegekend.

Zoals hiervoor aangegeven is het in Nederland niet mogelijk om proefstallen aan te vragen voor geur, enkel voor ammoniak. Omdat de gecombineerde wassers bedoeld waren om ook geur te reduceren was en is het feitelijk onmogelijk om een nieuw systeem in Nederland op de markt te brengen om de eenvoudige reden dat de wetgeving er geen mogelijkheid voor biedt. Ook nu, waar er gevraagd wordt voor snel nieuwe oplossingen voor hoge geurreducties, is het niet mogelijk om proefstallen voor geur aan te vragen omdat de wet het niet toelaat. Deze spagaat belemmert innovatieve ontwikkelingen.

2.3 Duitse geurmetingen versus Nederland

Gecombineerde luchtwassers zijn voor het aspect geur bemeten in Duitsland (kosten ca. € 100.000,-). De hele meetmethodiek in Duitsland is anders dan in Nederland. In Duitsland wordt niet gewerkt met reductiepercentages maar met vastgestelde drempelwaarden die bereikt moeten worden. Een tweede voorwaarde is dat na een luchtwassysteem geen varkenslucht meer waarneembaar mag zijn. Bedrijven worden individueel afgerekend op hun geuremissies. In Nederland wordt een bedrijf niet afgerekend op emissies maar of het systeem gebouwd is volgens de leaflet. In Duitsland helpt het de varkenshouder als de bronemissies laag zijn, in Nederland maakt het niet uit hoe hoog de

⁶ Zie voor de resultaten van dit programma Kamerstukken II 2012/13, 28 385, nr. 215.

⁷ Protocol voor meting van ammoniakemissie uit huisvestingssystemen in de veehouderij 2013.

bronemissies zijn. Door het toepassen van de Nederlandse systematiek, is na opname in de Rav en Rgv de overheid verantwoordelijk voor het systeem. In Duitsland blijft de fabrikant samen met de varkenshouder verantwoordelijk. Andere verschillen in uitgangspunten zijn:

- Verschil in dimensionering wassers tussen Duitsland en Nederland. Dit betekent dat de geuremissie per m³ lucht in Nederland hoger kan zijn dan in Duitsland.
- Alle DLG gecertificeerde systemen (waarvan alle NL gecombineerde biologische luchtwassers afstammen) hebben de eis tijdens de metingen dat de NH₃-concentratie op dierniveau niet boven de 20 ppm mag komen. In Duitsland moet soms meer geventileerd en gestookt worden. Gesteld kan worden dat de gemiddelde luchtkwaliteit waarschijnlijk beter is dan in Nederland. Ook heeft de vloeruitvoering in de hokken en de mestopslag grote invloed op het ontstaan van geur. In Duitsland zijn over het algemeen vooral vleesvarkenstallen met volledig roostervloer droger en schoner dan de gedeeltelijk roostervloeren in Nederland. Dit aspect kan mogelijk van invloed zijn op geuremissies.
- In Nederland stelt het luchtwassysteem eisen aan het ventilatiesysteem. Om alle afgevoerde lucht via de luchtwasser te kunnen laten gaan moet sprake zijn van een mechanisch ventilatiesysteem in de stal. Aan de grootte van de luchtinlaat en de ventilatoren worden echter geen specifieke eisen gesteld. In Duitsland moeten de luchtwassers gedimensioneerd worden zoals die is bemeten en moeten de ventilatoren een bepaalde hoeveelheid lucht leveren met bijbehorende weerstand.

We zijn van mening dat het te kort door de bocht is om de normen aan te passen in de Rgv terwijl de Duitse situatie en methodiek niet vergelijkbaar zijn met de Nederlandse situatie en methodiek. Welke berekeningen ten grondslag liggen aan de doorvertaling van Duitse geurnormering naar de Nederlandse systematiek is onduidelijk.

2.4 Omslagpunt 2010

In 2010 was er een zeer belangrijk omslagpunt. Door het toenmalige Ministerie van I&M, is de werkwijze voor het erkennen van systemen veranderd. Het product van de fabrikant wordt niet meer beschermd. Als een systeem eenmaal erkend is, kan deze door iedereen nagebouwd worden, zolang voldaan wordt aan de leaflet.

Door het niet langer beschermen van het product van de fabrikant is de verantwoordelijkheid voor het goed toepassen van het systeem verschoven van de fabrikant naar de overheid. Leaflets zijn regelmatig op verzoek van derden aangepast, zonder overleg met de oorspronkelijke ontwikkelaar. Nagebouwde luchtwassers worden niet altijd op dezelfde manier gebouwd en toegepast dan oorspronkelijk bedoeld. Het is derhalve dan ook niet uit te sluiten dat er systemen in de markt zijn die door fouten aan de zijde van de installateur, niet functioneren. Dit is mogelijk een van de redenen dat de rendementen niet gehaald worden. Daarnaast heeft het huidige systeem als nadeel dat innovatie niet wordt gestimuleerd. Door een ieder kan het systeem daarna "gratis" gekopieerd worden. Het op de markt brengen van een nieuw product kost veel geld. Een groot deel van de kosten die gepaard gaan met het op de markt brengen van een innovatie wordt geïnvesteerd in ontwikkeling en metingen.

2.5 Kritiek stelsel van stalbeoordeling

Op basis van een onderzoek van Berenschot naar het stelsel van de stalbeoordeling is een proces ingezet om te komen tot een transparanter, effectiever en efficiënter stelsels van stalbeoordelingen. Dit om te bevorderen dat stalsystemen die de emissie van ammoniak, fijnstof en geur reduceren sneller toegang krijgen tot de markt en beschikbaar komen voor veehouders.

Inmiddels is de TacRav overgegaan in de Technische Advies Pool (TAP). De TAP is zodanig opgezet dat hij in staat is om flexibeler, efficiënter en sneller aanvragen te verwerken. Deze Technische advies Pool is een groep van acht deskundigen vanuit acht verschillende partijen. Via een werkgroep stalbeoordeling wordt gekeken welke verbeteringen nog meer mogelijk zijn. Ook wordt bekeken op welke wijze we nog beter kunnen sluiten bij VERA ("*Verification of environmental technologies for agricultural production*"). Een van de drempels bij het vermarkten van innovaties is het ontbreken

van betrouwbare data over de (milieu)prestaties van het systeem. Hierdoor is er geen vertrouwen in de markt en kan niet worden aangetoond dat men voldoet aan wettelijke eisen. Het doel van VERA is om deze drempels weg te nemen door middel van een onafhankelijke verificatie van de milieutechnologie gebaseerd op gestandaardiseerde testprotocollen. Daarmee levert VERA betrouwbare en onderling vergelijkbare informatie over technologieën.

3. MOGELIJKE OORZAKEN TEGENVALLENDE ONDERZOEKSRESULTATEN

De mogelijke oorzaken van de tegenvallende resultaten uit het rapport van de WUR en eventuele oplossingsrichtingen zijn hieronder verwoord.

1) Het is mogelijk dat luchtwassers zijn nagebouwd en dat het klopt volgens de leaflet maar dat ze in praktijk anders blijken te functioneren dan de oorspronkelijke aanvrager bedoeld heeft. Dit probleem kan worden opgelost door invoering van een certificeringssysteem.

2) Het is mogelijk dat combiluchtwassers technisch niet goed functioneren als gevolg van bijvoorbeeld het ontwerp van de luchtwasser, niet uitgevoerd onderhoud en onvoldoende procesbewaking en processturing. Aanvullend onderzoek is nodig om na te gaan welke factoren hierbij het belangrijkste zijn en op welke wijze de werking van de luchtwassers beter geborgd kan worden.

3) Het verschil tussen de in het onderzoek vastgestelde geurrendementen van combiluchtwassers en de reductieniveaus in de Rgv hangt mogelijk samen met verschil in de meetmethodiek van betrokken Nederlandse en Duitse geurlaboratoria. Er zijn aanwijzingen dat systematische verschillen tussen metingen van geurniveaus tussen verschillende geurlaboratoria kunnen leiden tot systematische verschillen in de hieruit berekende geurrendementen. Advies is om dit nader onderzoeken door een aantal goedwerkende luchtwassers tegelijkertijd te bemeten door laboratoria uit zowel Nederland als Duitsland.

4) De verschillen tussen de in dit onderzoek gevonden rendementen voor combiwassers en de emissiereducties volgens Rgv (geur) en Rav (ammoniak) kunnen samenhangen met de verschillende manieren waarop in Nederland en Duitsland stalventilatiesystemen en luchtwassers worden gedimensioneerd. Om hierover duidelijkheid te scheppen zou onderzoek nodig zijn naar het effect van deze dimensioneringsverschillen.⁸

5) Er is behoefte aan betere methoden om de geuremissie vast te stellen. Er zijn systematische verschillen in de geurconcentraties van de verschillende geurlaboratoria. Voor het onderzoek met betrekking tot het geurverwijderingsrendement is gekozen voor een Nederlands laboratorium terwijl uit het onderzoek deel 1 is gebleken dat de correlatie tussen de geurconcentratie metingen die gelijktijdig zijn gemeten zwak was ($r=0.24$) wat het evenals het grote systematische verschil (factor 4,5) duidt op een laag niveau van reproduceerbaarheid. Nieuwe technieken waarbij bijvoorbeeld meer na de samenstelling van de geurcomponenten wordt gekeken bieden wellicht perspectief.

6) Voor de fabrikanten was het moeilijk om in contact te komen met de TAC-RAV. Inmiddels is dat verbeterd en is er een klankbordgroep voor luchtwasserfabrikanten opgericht. Door de fabrikanten is in het verleden een aantal keren aangegeven dat voor het goed functioneren van de gecombineerde luchtwasser voor ammoniak een pH-stabilisator nodig is tussen 6,5 en 7,5. Ter vergelijking in Duitsland wordt deze pH-stabilisatie verplicht gesteld. Daar mag de pH schommelen tussen 6,5 en 6,8. Na veel discussie is pH stabilisatie eind 2017 opgenomen in de Technisch Informatiedocument 'luchtwassersystemen voor de veehouderij'. Voor die tijd stond het niet in de leaflets en werd zelfs

⁸ Rapport 'Evaluatie geurverwijdering door luchtwassersystemen bij stallen. Deel 2: Steekproef rendement luchtwassers in de praktijk', Wageningen University & Research 2018, blz. 7.

handhavend opgetreden om te voorkomen dat een stabilisatie middel werd toegepast. De metingen van de geurrendementen hebben plaatsgevonden in de tijd dat deze PH stabilisatie niet verplicht en zelfs verboden was.

4. KANTTEKENINGEN EN VRAGEN ONDERZOEK

Bij de onderzoeken die door de WUR zijn uitgevoerd, zijn een aantal kanttekeningen en vragen te plaatsen:

- Een aantal type combiluchtwassers maakt geen deel uit van de steekproef. Waarom zijn deze niet bemeten? De combiluchtwasser BWL 2010.02 is bijvoorbeeld helemaal niet onderzocht. De combiluchtwasser BWL 2007.02 wordt veel toegepast (volgens onderzoekers 26%) en is beperkt onderzocht. BWL 2011.07 is daartegenover weer oververtegenwoordigd in het onderzoek. Alle gemiddelde eindresultaten zijn vastgesteld door de resultaten van alle afzonderlijke luchtwassers op te tellen en te delen door het aantal onderzochte luchtwassers. Er is geen correctie toegepast voor verschillen in onder- en oververtegenwoordiging, het niet voldoen aan de voorwaarden voor het goed ingesteld en onderhouden zijn van de luchtwasser, mogelijke verkeerde uitslagen door extreme afwijkingen in de individuele resultaten, periode van meting zowel in het jaar als de periode van een dag. Statisch is deze manier van bepalen van het gemiddelde resultaat niet verdedigbaar en is het dus discutabel of deze wel juist is vastgesteld.
- Volgens deel 2 van het onderzoek was bij 28 van de 48 gemeten luchtwassers één of meer voorwaarden niet conform de norm ingesteld of operationeel? Als een luchtwasser niet conform de voorwaarden in werking is, is ook niet vast te stellen of de luchtwasser wel in staat is om de toegekende geur- en ammoniakemissie te reduceren. Waarom is hier geen uitgebreid onderzoek naar gedaan en is in het rapport niet opgenomen op welke aspecten de bemeten luchtwassers zijn onderzocht?
- Een aantal luchtwassers is gecertificeerd in Duitsland voor geurreductie, dit was in Nederland niet mogelijk omdat de WUR daarvoor niet gecertificeerd was. Zijn er ook gecertificeerde luchtwassers van fabrikanten in het onderzoek meegenomen en zo nee waarom niet?
- Er is geen onderscheid gemaakt in diercategorieën (vleesvarkens, biggen, zeugen). Waarom is dat niet gebeurd?
- Er is gemeten voor en na de luchtwasser, het rendement is berekend. Er is niet gemeten wat de geuremissie in de stal was. Het is niet bekend of de vastgestelde emissienorm voor een bepaalde diercategorie ook gehaald worden. Waarom is de geuremissie niet meegenomen in het onderzoek? Is het ventilatiedebiet tijdens de monsternamen bekend?
- Uit het onderzoek blijkt dat er grote verschillen zijn tussen de Duitse en Nederlandse metingen. De verschillen zijn zo groot, dat de vraag rijst of geur op dit moment betrouwbaar gemeten kan worden. Het zou goed zijn om vervolgonderzoek in te zetten waarbij naar de verschillende componenten van geur gekeken wordt. Dit wordt door de onderzoekers ook aanbevolen.
- Opvalt is dat bijna alle gecombineerde luchtwassers uit het onderzoek in Brabant zijn gelegen. Klopt het dat specifiek metingen zijn verricht bij bedrijven die in Verordening natuurbescherming eerder metingen in het kader van ammoniak zijn verricht?
- Met name bij de gecombineerde luchtwassers is 66% van de metingen gedaan aan een luchtwasser die op dat moment niet met de juiste geleidbaarheid functioneerde. Bij chemische luchtwassers is dit 31%. Mogelijk behalen de luchtwassers een hoger rendement wanneer wel met de juiste geleidbaarheid gedraaid wordt.
- Is het methodisch en statisch verantwoord om bij deze grote verschillen uit te gaan van het gemiddelde? Zeker ook omdat in het rapport is vermeld dat 18 van de 28 onderzochte combiluchtwassers op één of meerdere aspecten niet voldeden aan de voorgeschreven uitvoering of gebruik. Uit deel 1 van het onderzoek blijkt dat er geen reproduceerbare metingen zijn uit te voeren (laag niveau van reproduceerbaarheid en het geconstateerde systematische verschil en de gebrekkige reproduceerbaarheid tussen beide laboratoria vraagtekens oproepen t.a.v. de doelmatigheid van de huidige evaluatiemethode voor geurverwijdering door luchtwassers in de veehouderij. In deel 1 wordt aanbevolen dit in aanvullende studie met naar

behoren functionerende luchtwassers te onderzoeken. Terwijl uit deel 2 blijkt dat een groot aantal onderzochte luchtwassers niet naar behoren werkt. Waarom is er met de aanbeveling uit deel 1 niets gedaan. Eerst moeten de luchtwassers volgens de voorwaarden zijn gebouwd, onderhouden en in gebruik zijn, alvorens metingen uitgevoerd kunnen worden die de toegekende geurnormen dienen te toetsen. Nu is alleen een praktijkmeting uitgevoerd, waarbij onvoldoende rekening wordt gehouden met deze voorwaarden.

- Wat is de reden dat in een aantal gevallen het geurrendement negatief is? Is dat omdat de luchtwasser niet goed werkt of heeft dat een andere reden? Als de luchtwasser niet goed werkt is het dan terecht dat deze bij de berekeningen van het gemiddelde meegenomen wordt?

5. GEVOLGEN SECTOR AANSCHERPEN REDUCTIEPERCENTAGES

Wanneer de forse aanscherping doorgaat, dan heeft deze aanpassing grote gevolgen voor de verdere verduurzaming van varkensbedrijven en andere veehouderijbedrijven, nu en in de toekomst. De gevolgen van het aanpassen van deze maatregelen zijn groot. Het ontbreken van perspectief op hogere reductiepercentages leidt er toe dat bedrijfsontwikkelingen nagenoeg stil komen te staan en ook het realiseren van niet-agrarische ontwikkelingen in de buurt van varkensbedrijven en andere veehouderijbedrijven wordt een stuk moeilijker. Denk hierbij aan alle gebiedsvisies die ten grondslag liggen aan gemeentelijke geurverordeningen en als gevolg van deze aanpassing op de schop moeten. In Noord-Brabant is het zelfs extra ingewikkeld omdat veel bedrijven daar op basis van de Verordening Ruimte rekening moeten houden met achtergrondnormen voor geur.

Als de reductiepercentages definitief naar beneden worden bijgesteld en er geen zicht is op hogere reductiepercentages bij luchtwassers die wel goed functioneren zullen ontwikkelingen stagneren. Voor de varkenshouderij zal toekomstige bedrijfsontwikkeling ernstig worden belemmerd. Alternatieven voor luchtwassers zijn op dit moment niet voorhanden. Luchtwaterleveranciers hebben veel geld gestopt in onderzoek en ontwikkeling om de luchtwasser gecertificeerd te krijgen. Het is onbegrijpelijk dat uit onderliggend onderzoek dusdanige verschillen naar voren komen.

Er zijn mogelijkheden om de werking van de huidige systemen te verbeteren, alleen er zijn geen incentives die dat bevorderen. Er is in Nederland bijvoorbeeld geen proefstalstatusregeling voor geur. Dat maakt het extra lastig om innovaties uit te proberen. Ook omwonenden schieten hier uiteindelijk weinig mee op. Het Ministerie van I&W geeft aan dat de bestaande situaties gerespecteerd worden. Er is geen motivatie om de situatie te verbeteren. Niemand zal zich geroepen voelen om al eerder bewezen resultaten opnieuw te moeten bewijzen. Want op basis van eerder onderzoek en beoordeling door de overheid zijn per slot van rekening de nu in de Rgv opgenomen geurreductie-percentages vastgesteld.

6. SLOT BOODSCHAP

Varkenshouders en de dierlijke sectoren willen overlast naar de omgeving zoveel als mogelijk voorkomen. Daarom is er de afgelopen jaren mede op verzoek van overheden fors geïnvesteerd in gecombineerde luchtwassers. Zoals uit voorgaande argumentatie volgt is de basis van het onderzoek te smal om de reductiepercentages van gecombineerde luchtwassers aan te passen en verzoeken wij u de consultatie aan te houden en geen onomkeerbare stappen te nemen in dit dossier voordat u met de sector gesproken heeft.